

Mina fossta tuzen or på borriijnholmst – indtryk fra en förđ

Mette-Marie Møller Svendsen
Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning

I 2005 flyttede jeg med mine forældre og min søster til Nylars på Bornholm.¹ Jeg var 15 år gammel og havde brugt næsten hver eneste sommerferie siden jeg var helt lille på solskinsøen. Det var et sted jeg forbandt med sol, sommer, flotte vandreture i Blåskinsdalen og bolsjer fra Svaneke, så det var ikke så skræmmende at tage den lange tur fra Vestjylland til Bornholm – og bare blive der. Hvad jeg havde undladt at tænke over var at jeg ikke kun skulle lære en ny skoleklasse og et nyt lokalsamfund at kende, men også et nyt sprog.

De snakkede da lidt sjovt, havde jeg tænkt som barn, men da jeg under flytningen første gang så lokalpolitiker Leif Olsen give den hele armen på sit prægtige modersmål i et interview på TV2 Bornholm, fik jeg svedige håndflader. Hvad nu hvis mine nye klassekammerater var lige så svære at forstå?

Et sjev. I 90'erne kunne man sejle med Jens Kofoed til Bornholm.

¹ Billedmateriale er fra min fars gamle scrapbøger. Stor tak til min mor for at være gået på jagt i gemmerne til denne artikel.

Det var mest de ældre bornholmere der talte bornholmsk, og der var også mange fördere (dvs. ikke-bornholmere eller tilflyttere, jf. [Bornholmsk Ordbog, Espersens definition fra 1908](#)) i min klasse, så tilstedeværelsen af dialekt var begrænset i min hverdag – indtil jeg begyndte at arbejde i Dagli' Brugsen i Nylars et par eftermiddage om ugen efter skole. Her havde det bornholmske det godt! Vi havde *søltegláz* og *dåzer* på hylderne, grøntafdelingen var godt fyldt op med *porrlöj*, *salât* og *blåselleri*, og jeg betjente butikkens *kassa* og pakkede også *brö* fra vores lille bake-off. Når jeg kigger i *Mina fossta tuzen or på borrijnholmst*, oversat af Alex Speed Kjeldsen fra *Bornholmsk Ordbog*, tænker jeg straks tilbage på den tid. For denne bog havde godt nok været handy for mig at kunne slå op i dengang!

Hammeren rundt med lille mig i *ejn klappvâun*. Min familie har mange år senere påpeget at de ikke vil anbefale klapvognsdelen af oplevelsen.

Mina fossta tuzen or på borrijnholmst / *Mine første tusind ord på bornholmsk* er en af de seneste udgivelser i Modermål-Selskabets tusind ord-serie skrevet på dialekt. Serien består af en række dialektbilledbøger rettet mod børn (samt deres dialektbegeistrede forældre og bedsteforældre). Formålet med udgivelsen er, som redaktionen skriver i forordet, at bogen “kan tjene som ledsager på den sproglige opdagelsesrejse [for børn og unge, red.]” i håbet om at føre dialekterne videre til nye generationer. Senest i serien er også udkommet *Mi føst tuwsen uuor o væstjysk*. Sidste år udkom *Mien føst tusi or på wæjlbomol* i en oversættelse af Ingrid Carlsen (se fx Hansen 2023).

Bogen er struktureret med temasider der giver et overblik over ord relateret til et bestemt emne eller område, hvor gloserne tager afsæt i Stephen Cartwrights illustrationer. For eksempel kan man under *Gjijlle* ‘Fest’ (s. 32-33) finde *en sloifa* ‘sløjfe’, *et søggerör* ‘sugerør’, *ejn døgg* ‘dug’ og *en gjerlanda* ‘guirlande’, mens *Væred* ‘Vejret’ (s. 48-49) byder på *en pærreply* eller (spøg-ende) *lâzapâl* ‘paraply’, *sjy* ‘sky’ og *ejn rainbäua* ‘regnbue’. Hvis man er på jagt efter et bestemt ord findes der bagerst i bogen også en alfabetisk ordliste med oversættelse til rigsdansk.

En kjerke ([Bornholmsk Ordbog, Stibolts definition fra 1953](#)). Besøg ved en af Bornholms fire rundkirker (synes det ligner Nylars).

Når man bladrer igennem billedbogen, kan man se at der ofte er angivet flere former, fx angives ‘avis’ som *en åviza/åvis/avis* i temasektionen *Jimma* ‘Hjemmet’ (s. 4-5). Ifølge forordet skyldes variationen både gammeldags og mere moderne sprogbrug på øen, men også regionale forskelle.

I billedbogens forord (s. 3) kan man blive lidt klogere på nogle af de bornholmske kendetegn, fx at man på bornholmsk har tre køn (som man i jysk regi også ser i Vendsyssel, på Djursland og på Samsø): Hankøn (*ejn*, *-ijn/-jn*, fx *ejn stæwklud* ‘støvklud’), hunkøn (*en*, *-en/-n*, fx *en logga* ‘låge’) og intetkøn (*et*, *-ed/-d*, fx *et pajnejarn* ‘stegepande’).

De lydlige særtræk som kan opleves i det bornholmske, bliver også beskrevet i forordet, bl.a. det mørke a som betegnes *â*, det stemte s som skrives *z*, og *gj* og *kj* som udtales henholdsvis *dj* og *tj*. Sidstnævnte kan opleves i ord som fx 'kirsebær' der på s. 33 i billedbogen skrives *kjøssebær*; men udtales *tjøssebær*. Disse stavemåder følger praksis for *Bornholmsk Ordbog*, som forfatteren Alex Speed Kjeldsen er projektleder og redaktør på.

Bornholmsk Ordbog er en ordbog med en lang historie bag sig. Det oprindelige projekt blev igangsat tilbage i 1920'erne af de tre hovedkræfter Th. Teinnæs, Arne Rohmann og P.K. Stibolt, og projektet var tænkt som et supplement til en ældre, ufuldstændig ordbog udfærdiget af J.C.S. Espersen tilbage i 1800-tallet (dog først udgivet i 1908, jf. *Bornholmsk Ordbog*: Om Ordbogen, Historie). Teinnæs, Stibolt og Rohmanns ordbogsprojekt endte desværre med at gå i dvale efter nogle ellers meget aktive årtier med indsamling og redaktion. I 2018 blev ordbogen genoplivet af netop Alex Speed Kjeldsen som sammen med et lille hold af ihærdige akademiske medarbejdere, samt en stor flok passionerede frivillige, har fået genoptaget projektet.

Min storesøster og mig i *solsjinn* ([Bornholmsk Ordbog, Stibolts definition fra 1953](#)) ved Hammershus.

Mina fossta tuzen or på borriijnholmst

Bornholmsk Ordbog modtog også Modersmål-Prisen i oktober for projektets store indsats med at bevare den helt særlige dialekt, og for projektets imponerende arbejde med at åbne yngre generationers øjne for sproget (jf. Modersmål-Selskabet 2023). Redaktionen skriver:

Hvis udviklingen i en eller anden udstrækning skal vendes, kræver det ikke blot, at børnene hører en masse bornholmsk og oplever, at bornholmsk kan bruges i alle mulige sammenhænge. Det kræver også, at de får udviklet en sproglig nysgerrighed og får en følelse af stolthed over at tale bornholmsk. (*Mina fossta tuzen or på borriijnholmst*, redaktionens forord s. 3).

Det var spændende at besøge den flotte ö da jeg var *en liden pibel*.

Mina fossta tuzen or på borriijnholmst giver et godt og lettilgængeligt overblik over bornholmske gloser for dialektinteresserede, store som små. Formatet sætter selvfølgelig nogle meget klare rammer for indholdet da man skal tage afsæt i en række faste illustrationer. Konceptet fungerer godt, men giver selvfølgelig ikke den plads til dialekternes individuelle særtræk, som ellers gør det hele ekstra sjovt (men det er vist sagt med “voksne” briller, og det er jo en børnebilledbog). Som potentiel oplæser ville jeg også have ønsket at forordet var mere omfattende – jeg får lyst til at vide meget mere om de sproglige mekanismer som hører til dialekten. Men det er en bog beregnet til samlæsning med børn – så kan man heldigvis ty

til *Bornholmsk Ordbog* hvis man som oplæser af bogen vil gå mere i dybden med det bornholmske.

Jeg lærte desværre aldrig selv at tale bornholmsk, andet end udvalgte glosser og vendinger – og min familie flyttede fra øen i 2016, så nu lærer jeg det nok aldrig (æv). Men jeg håber alt det bedste i fremtiden for min Østersø-baserede favoritdialekt.

Mina fossta tuzen or på borriijnholmst / Mine første tusind ord på bornholmsk, 65 sider. Oversat af Alex Speed Kjeldsen fra engelsk *First Thousand Words* ved Heather Amery (forfatter) og Stephen Cartwright (illustrator). Udgivet af Modersmål-Selskabet 12. oktober 2023. [Kan fx købes her.](#)

Artiklen er en let bearbejdet udgave af et indlæg udgivet den 7.11.2023 på [Lingoblog.dk](#).

Kilder

- Kjeldsen, Alex Speed (overs.). 2023. *Mina fossta tuzen or på borriijnholmst*. Fra eng. *First Thousand Words af Heather Amery & Stephen Cartwright*. Kbh.: Modersmål-Selskabet.
- Bornholmsk Ordbog*. 2018-ff. Tilgængelig online via <https://bornholmskordbog.ku.dk/q.php?p=bo> (tilgået 14.12.2023).
- Carlsen, Ingrid (overs.). 2022. *Mien føst tusi or på wæjlbomol*. Fra eng. *First Thousand Words af Heather Amery & Stephen Cartwright*. Kbh.: Modersmål-Selskabet.
- Hansen, Inger Schoonderbeek. 2023. Læse højt-bog å wæjlbomol. Tilgængelig online via <https://www.lingoblog.dk/laese-hoejt-bog-aa-waejlbomol/> (tilgået 14.12.2023).
- Modersmål-Selskabet. 2023. Modersmål-prisen til bornholmsk ordbog. Tilgængelig online via <https://www.modersmaalselskabet.dk/modersmaal-prisen-til-bornholmsk-ordbog/> (tilgået 14.12.2023).
- Volhardt, Marc Daniel Skibsted (overs.). 2023. *Mi føst tuwsen uuor o væstjysk*. Fra eng. *First Thousand Words af Heather Amery & Stephen Cartwright*. Kbh.: Modersmål-Selskabet.